

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розкрито сутність поняття професійно-орієнтованого навчання іноземної мови, визначено мету навчання іноземної мови на немовних факультетах ВНЗ. Розглядаються деякі критерії відбору лексико-граматичного матеріалу для професійно-орієнтованого навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей. Звертається увага на необхідність диференційованого підходу до пошуку і добору навчального матеріалу з метою використання його у процесі професійної комунікації. Автор розкриває роль автентичних іншомовних фахових текстів у формуванні професійної іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх фахівців.

Ключові слова: професійно-орієнтоване навчання, іноземна мова, професійна іншомовна комунікативна компетенція, немовні спеціальності.

Uliana Ketsyk-Zinchenko, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

of Foreign Languages Department

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

FEATURES OF PROFESSION-ORIENTED FOREIGN LANGUAGE TEACHING FOR STUDENTS OF NON-LINGUISTIC FACULTIES

The article deals with the features of profession-oriented foreign language teaching for students at non-linguistic faculties of higher educational establishments. The essence of the concept of professionally-oriented teaching foreign languages is revealed, the goal of teaching a foreign language at non-linguistic faculties of higher educational institutions is determined. The author states that studying foreign languages at non-linguistic faculties at higher educational institutions is professionally directed. This means that the languages are taught in order to teach students to apply them in their professional activities - to read special foreign-language literature for obtaining the necessary information, as well as be able to communicate with foreign colleagues on professional issues.

Along with this, the teaching a foreign language to future specialists should be considered through the prism of their further professional activities. Some criteria of selecting terminological vocabularies (glossaries) for developing students' communicative skills and habits in the process of profession-oriented teaching foreign languages have been considered. The author reveals the role of authentic professional texts in forming professional foreign speech competence in prospective specialists. She has drawn the reader's attention to the necessity of differentiated approach in choosing authentic reading materials with the aim further application in profession-oriented foreign language teaching.

Students are most interested when the educational material is based on the chosen specialty that stimulates the study of a foreign language, increasing and expanding their professional knowledge. In the center of the learning process is the student's personality, his needs and opportunities for development. The role of a teacher is to create favorable didactic conditions for the motivation and stimulation of students' intellectual development and creativity, and for mastering of professional

skills and foreign speech communicative competence, which are necessary for prospective specialists.

Keywords: *profession-oriented teaching, foreign language, professional foreign speech communicative competence, non-linguistic faculties/specialties.*

Постановка проблеми дослідження. Процес реформування системи освіти передбачає сьогодні підготовку кваліфікованих спеціалістів із високим рівнем знання іноземної мови. Конкурентоспроможність сучасного фахівця залежить не тільки від оволодіння студентом майбутньою спеціальністю, але і від його різнобічної гуманітарної культури, креативного мислення, активності, цілеспрямованості та, в першу чергу, знання іноземних мов.

В останні роки інтерес до оволодіння іноземною мовою (в першу чергу, англійською) значно зріс. З розвитком засобів масової комунікації, особливо мережі Інтернет, професійна інформація стає більш доступною. Та, незважаючи на наявність потреби й усвідомленої мотивації в оволодінні англійською мовою, більша частина випускників вищих навчальних закладів не в змозі користуватись нею у своїй професійній діяльності. Саме тому все більше уваги приділяється врахуванню фахової специфіки при вивченні іноземної мови, її спрямованості на реалізацію завдань професійної діяльності. Відповідні нові вимоги висуваються до методики викладання іноземних мов у різних навчальних закладах та на різних факультетах.

Аналіз досліджень. Аналіз науково-методичних джерел показав, що існує багато методичних напрямів і технологій навчання іноземній мові на немовних факультетах вишів. Вітчизняними вченими-методистами створено цілу низку методик для студентів немовних ВНЗ. Серед них, зокрема, Е.Мірошніченко, І.Онїсіна, Л.Манякіна, Г.Скуратівська (для студентів економічного профілю), Ю.Друзь, Л.Логутіна (для майбутніх менеджерів), Л.Котлярова, Г.Савченко (для майбутніх юристів), А.Ємельянова, О.Тарнопольський (для студентів технічних спеціальностей), Л.Морська (для майбутніх учителів фізичного виховання), Т.Алексєєва, Л.Ананьєва (для студентів філологічних спеціальностей), Г.Турчинова (для майбутніх біологів), М.Галицька (для майбутніх працівників сфери туризму), О.Петрашук, М.Задорожна (для

медичних ВНЗ), Р.Зайцева (для студентів вищих військових навчальних закладів). Дослідження Г.В.Барабанової, Т.С.Серової та С.К.Фоломкіної присвячені концепції навчання професійно-орієнтованого читання.

Велику увагу навчанню іноземної мови професійного спрямування приділяють також зарубіжні дослідники: J.Crandall (1992), N.Cloud, F.Genese та E.V. Hamayan (2000), S. Burger, M. Wesche & M.Migneron (1997) та ін.

Проте, незважаючи на велику кількість праць, питання професійно-орієнтованого навчання іноземної мови залишається досить актуальним. Триває постійний пошук шляхів удосконалення та модернізації системи навчання професійному іншомовному мовленню.

Мета дослідження. До основних завдань цієї статті належать: визначити мету навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей; розкрити сутність поняття професійно-орієнтованого навчання іноземної мови; визначити критерії відбору лексико-граматичного матеріалу для навчання іноземної мови професійного спрямування.

Виклад основного матеріалу. Останніми роками зріс попит на викладання професійно-орієнтованої мови (мови за фахом). Це пояснюється тим, що в усьому світі скорочується кількість слухачів, які вивчають іноземну мову задля загальної, неділової та непрофесійної комунікації. Як освітяни, так і дорослі слухачі все частіше приходять до висновку про доцільність практичного викладання та вивчення іноземної мови. Таким чином, збільшення годин професійно орієнтованої іноземної мови, тобто мови за фахом, є потребою часу.

Метою навчання іноземним мовам на немовних факультетах є досягнення рівня, достатнього для практичного використання іноземної мови в майбутній професійній діяльності, тобто формування у студентів іншомовної професійно-спрямованої комунікативної компетенції. Студентам – майбутнім фахівцям – необхідно набути іншомовної професійно-спрямованої комунікативної компетенції, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець

використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати і розширювати свої знання і досвід [3, 319].

Важливу роль у цьому процесі відіграє мотивація вивчення іноземної мови, яка виражається в потребі організувати професійну комунікацію, у тому числі іноземною мовою. Тому однією з головних особливостей іноземної мови як навчальної дисципліни є професійно-орієнтований характер, що має відображатися у цілях та змісті навчання.

На сьогодні існує багато термінів на позначення методики навчання іноземної мови для студентів немовних спеціальностей. Такі науковці, як П.І.Образцов, І.Ю.Іванова, вживають термін «професійно-орієнтоване навчання» на позначення процесу викладання іноземних мов у немовному ВНЗ, орієнтованого на читання літератури за фахом, вивчення професійної лексики і термінології, а також на спілкування у сфері професійної діяльності. Під «професійно-орієнтованим» розуміють навчання, яке ґрунтується на врахуванні потреб студентів у вивченні іноземної мови, що диктується особливостями майбутньої професії або спеціальності. Сутність професійно-орієнтованого навчання іноземної мови полягає в її інтеграції зі спеціальними дисциплінами з метою отримання додаткових професійних знань та формування професійно значущих якостей особистості [4].

Вчені вважають, що сучасний професійно-орієнтований підхід до навчання іноземних мов передбачає формування у студентів здатності іншомовного спілкування у конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення, при організації мотиваційно-спонукальної та орієнтовно-дослідної діяльності [4, 21].

Вчені О.Б.Тарнопольський та З.М.Корнева вживають досить влучний термін «професійна іншомовна комунікативна компетенція», яка на думку дослідників, складається з шести компонентів: лінгвістичної, соціолінгвістичної, прагматичної, формально-логічної, психологічної і предметної компетенцій. Ці шість складників ПКК формуються у студентів у межах чотирьох окремих навчальних аспектів (лінгвістичного,

соціолінгвістичного, психологічного та предметного), які відповідають основним складовим загальної професійної іншомовної (англомовної) комунікативної компетенції [5].

Виходячи із вищезазначеного, можна зробити висновок, що викладачеві іноземної мови у немовному ВНЗ необхідно зацікавити студента у розвитку його професійної іншомовної компетенції завдяки вивченню іноземної мови, в першу чергу, шляхом правильного підбору тематики бесід і вибору матеріалу для оволодіння усіма видами мовленнєвої діяльності.

Тому питання пошуку та відбору навчального матеріалу, який є основою змісту навчання іноземної мови за професійним спрямуванням, є досить важливим. Як зазначає Г.В.Барабанова, у немовному ВНЗ універсальною дидактичною одиницею професійно-орієнтованого навчання є автентичний текст, який надає фактологічний матеріал для організації навчального спілкування. Від змісту тексту залежить ефективність організації навчальної інтерактивної діяльності з розуміння смислової інформації та результативність засвоєння термінологічної лексики при вживанні її у висловлюванні студентів. Наявність у текстах таблиць, схем, графіків, та інших засобів сприяє кращому розумінню студентами термінологічних одиниць та вираженою з їхньою допомогою фахової інформації. Тексти за фахом є джерелом словникового запасу студентів, прикладом вживання термінологічної лексики у контексті [1].

Студенти виявляють найбільшу зацікавленість, коли матеріал побудовано на основі обраної ними спеціальності, що стимулює вивчення іноземної мови, підвищуючи і розширюючи їхні професійні знання. У центрі навчального процесу знаходиться особистість студента, його потреби та можливості розвитку. Роль викладача при цьому полягає у створенні сприятливих дидактичних умов для освоєння навчально-професійного матеріалу, мотивації та стимулювання інтелектуального розвитку та креативності студентів.

Згідно з Програмою з англійської мови для професійного спілкування предметом навчання майбутніх фахівців уже на 1-2 курсах визначають спеціальну галузеву лексику. Зокрема, у процесі оволодіння соціокультурною

компетенцією як складовою загальної іншомовної компетенції, необхідно виявити відмінності вживання іноземної мови в тій або іншій сфері діяльності (технічної чи гуманітарної) і покласти їх в основу професійно-орієнтованого навчання [5].

Механізми оволодіння мовою професійного спілкування залишаються такими ж, як і в загальноосвітньому курсі. Тому особливого значення у професійно-орієнтованому курсі іноземної мови набуває педагогічне вміння викладача враховувати загально-методичні принципи оволодіння основними видами мовленнєвої діяльності (іншомовними вміннями та навичками), а подекуди й коригувати їх. Саме викладач повинен озброїти студентів алгоритмом дій по засвоєнню фахової лексики, навчити їх правильно добирати автентичну інформацію (тексти) для використання їх в аудиторній та самостійній роботі.

У процесі навчання іноземних мов важливо використовувати автентичні джерела науково-популярної літератури, періодичних видань останніх років, Інтернету. А також використовувати новітні методи та засоби навчання, наприклад, комп'ютерні та інтернет-технології, блоги, вебресурси, метод проектів, online-конференції, вебінари і т. д. Оволодіння комунікативною й міжкультурною компетенціями неможливе без практики спілкування, а використання Інтернет-контенту в цьому випадку просто необхідне. Google, Facebook, Instagram, Telegram, Skype, Viber, WhatsApp та ін. – це ті ресурси і можливості, завдяки яким сучасна людина навчається і розвивається.

Професійно орієнтоване навчання як двосторонній процес передбачає активну діяльність обох його учасників: викладача, який надає фахові знання та формує професійні навички й уміння, а також способи пізнавальної діяльності, та студента, який набуває фахових знань та оволодіває професійними навичками й уміннями, а також способами пізнавальної діяльності. Поза сумнівом, зростаюча кількість іншомовної інформації, її доступність та необхідність адаптування підвищує вимоги до професійної майстерності самого викладача в керівництві пізнавальною діяльністю студентів.

Виходячи з даних обставин і багатогранності вимог, ситуація, у якій опиняється викладач, є такою:

- 1) викладач повинен бути спеціалістом у галузі й орієнтуватися в проблемах, які розглядаються в процесі викладання професійно орієнтованої іноземної мови. Він не ставить своєю метою викладати фах іноземною мовою, а викладати іноземну мову для фахівців;
- 2) викладач при спробі зрозуміти суть проблеми може стикатися з лінгвістичними, методологічними і дидактичними труднощами, пов'язаними з особливостями перекладу, унаслідок поповнення професійною термінологією;
- 3) викладач може опинитися в ситуації, коли він повинен викладати курс іноземної мови за фахом при недостатній кількості матеріалу.

У результаті педагогічного експерименту було встановлено, що поряд із навичками вільного спілкування іноземною мовою на побутову тематику фахівцям необхідні уміння та навички професійно спрямованого перекладу в певній галузі науки чи техніки, а також уміння користуватися іноземною мовою для обміну письмовими та усними повідомленнями із зарубіжними партнерами, ведення спонтанної бесіди на професійні теми з носіями мови. Такий рівень володіння мовою вимагає від фахівців не просто знання та розуміння закономірностей побудови форми іншомовного висловлювання, але й глибокого розуміння іншомовної культури та реалій.

Поряд з цим одним із важливих питань щодо проблеми професійно спрямованої іншомовної підготовки фахівців залишається питання спеціалізації в мові, тематиці та змісті матеріалу в їх зв'язку з профільюючими дисциплінами. Як показує практика, існує необхідність раннього включення в курс предмета «іноземна мова» матеріалу для читання, аудіювання та усного мовлення, безпосередньо пов'язаного з майбутньою спеціалізацією. У даному випадку такий підхід до викладання професійно спрямованої іноземної мови має значні переваги, оскільки процес вивчення іноземної мови наближається до навчання профільюючих предметів.

Варто наголосити, що лексико-граматичний матеріал, необхідний для розвитку мовленнєвих умінь, повинен сприяти професійному самоствердженню студентів, надавати можливості самореалізації, озброювати їх знаннями та навичками для самостійного опрацювання іншомовних джерел. Адже годин, виділених для самостійної роботи студентів у два рази більше, ніж для практичних занять (в середньому на семестр дається 90 год., з них 60 год. – самостійна робота студента).

Викладач повинен уміло відбирати найбільш ефективні шляхи семантизації іншомовної лексики, керуючись загально-методичними принципами та критеріями щодо її відбору, а саме: професійної спрямованості; адекватності навчального матеріалу цілям навчання; частотності; практичної необхідності; тематичності [2]. Зазначені критерії відбору фахової лексики лежать у площині цілей і завдань методики професійно орієнтованого навчання іноземної мови та формування лексичної компетенції. Наприклад, критерій професійної спрямованості відбору термінологічної лексики проявляється в тому, що кожна лексична одиниця розглядається з точки зору її подальшого використання в темах, які близькі до професійної діяльності майбутніх фахівців. Відібрані згідно цього критерію лексичні одиниці повинні надавати студентам можливість виконувати передбачені програмними документами навчальні завдання (читати автентичні спеціальні тексти і проводити їх обговорення, готувати доповіді й виступати на студентських наукових конференціях тощо). Критерій адекватності навчального матеріалу передбачає відбір таких лексичних одиниць, які адекватні своєму призначенню щодо надання можливості студентам правильно висловити свою думку або аргументувати її, вживаючи саме той термін, який коректно передає думку і який точно позначає відповідне поняття. Керуючись критерієм частотності, слід пам'ятати про те, що відбір лексичних одиниць повинен відповідати не загальній частотності, а частотності для вирішення мовленнєвого завдання у конкретній ситуації. Критерії практичної необхідності та тематичності є

важливими для задоволення прагматичних потреб студентів та здійснення міжпредметних зв'язків.

Зважаючи на те, що малокомпонентність занять є загальною тенденцією професійно-орієнтованого вивчення іноземної мови, актуального значення набуває методика оволодіння алгоритмом дій із лексико-граматичним матеріалом з опорою на автентичний текст із певного фаху, озброєння студентів прийомами самостійного отримання знань, оволодіння вміннями та навичками іншомовного спілкування, відбору усних і письмових видів роботи тощо.

При здійсненні професійно-орієнтованого підходу до вивчення англійської мови найбільш ефективними є тренувальні вправи на закріплення лексики, що мають комунікативну спрямованість, та відповідають як рівню знань студентів, так і їх практичним потребам. Наприклад, студенти мають оволодіти вміннями складання резюме профільно-орієнтованого тексту чи науково-популярної статті, написання реферату чи виступ на конференцію з обраної спеціальності, а в подальшому опанувати вміннями обґрунтувати власні наукові дослідження з використанням традиційних та інтерактивних фахових джерел тощо. Тому актуальними залишаються викладені вище положення щодо автентичних іншомовних текстів, які є не лише цінним інформаційним та пізнавальним матеріалом, що доповнює отримані студентами під час вивчення спеціальних дисциплін знання, а й можуть слугувати зразком при виконанні власних творчих завдань.

Оскільки основний курс вивчення англійської мови зазвичай розрахований на 2 роки, то, опанувавши його, студент повинен оволодіти різними видами читання та безперекладного розуміння автентичних текстів (оглядове читання) з досліджуваної спеціальності та суспільно-політичної літератури для точного й повного аналізу текстової інформації (вивчаюче читання зі словником тощо). Якщо професійно-орієнтоване вивчення іноземної мови продовжується на старших курсах, окрім цього студенти повинні вміти: самостійно читати текст із різними цілями: перегляду, ознайомлення і поглибленого вивчення за

напрямом факультету; виконувати переклади, доповіді, реферативні повідомлення, анотації, працюючи з оригінальною літературою за фахом; складати повідомлення та резюме на конференції, семінари тощо; обґрунтувати власні наукові дослідження; користуватися Інтернетом для пошуку інформації та спілкування іноземною мовою тощо. Тому необхідно здійснювати диференційований підхід до відбору та розподілу лексико-граматичного матеріалу, ситуацій спілкування та видів роботи в залежності від рівня навчання та напряму факультету.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Необхідно пам'ятати, що вивчення мови – це розвивальний і активний процес, головне в якому – вміння застосувати іноземну мову в потрібній ситуації. Враховуючи те, що студент може добре знати свою майбутню спеціальність, але недостатньо володіти іноземною мовою, слід створювати необхідні умови для підвищення рівня володіння мовою. І головну роль у цьому процесі відводиться викладачу, який має застосовувати у навчальному процесі цікавий, різноманітний лексико-граматичний матеріал відповідно до спеціалізації студентів.

Метою навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей є формування спеціалізованої компетенції у сферах професійного та ситуативного спілкування, оволодіння новітньою фаховою інформацією через іноземні джерела та Інтернет. Практика й досвід викладання іноземної мови у ВНЗ показують, що методики, спрямовані на професійно-орієнтовану діяльність студента, збільшують мотивацію студентів до вивчення іноземної мови і сприяють підвищенню рівня їх професійної іншомовної компетентності.

У подальших дослідженнях доцільно детальніше підійти до окремих аспектів вивчення і викладання іноземної мови в сучасних умовах (іноземної мови як першої або другої іноземної), а також написати навчально-методичний посібник для студентів-психологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабанова Г.В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ. Київ, 2005. 101 с.

2. Гринюк Г. А., Семенчук Ю. О. Відбір навчального матеріалу для формування англомовної лексичної компетенції у студентів-економістів. *Іноземні мови*. 2007. Вип. 2. С. 30-34.
3. Коваль Л.М. Формування у студентів немовних вищих навчальних закладів англомовної професійно орієнтованої мовної компетенції. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.4. С. 318–321.
4. Образцов П.И., Иванова П.И. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов: учеб. пособие. Орел: ОГУ, 2005. 114 с.
5. Тарнопольський О.Б., З.М.Корнева. Аспектний підхід до навчання англійської мови для спеціальних цілей у немовних ВНЗ. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна*. 2011. Вип. 18. С. 231–239.
6. English for Specific Purposes: Програма з англійської мови для професійного спілкування. Київ, Ленвіт. 2005. 119 с.

REFERENCES

1. Varabanova, G.V. (2005). *Metodyka navchannia profesiyno oriyentovanoho chytannia v nemovnomu VNZ* [Methodology for teaching professionally-oriented reading in non-linguistic high school]. Kyiv. INKOS. 101 p. [in Ukrainian].
2. Grynyuk, G.A & Semenchuk, Yu.O. (2007). Vidbir navchalnoho materialu dlia formuvannia anglo-movnoi leksychnoi kompetentsii u studentiv-ekonomistiv [Selection of educational material for the formation of English lexical competence among students-economists. Foreign languages]. 2, pp. 41–46. [in Ukrainian].
3. Koval, L.M. (2010). Formuvannia u studentiv nemovnykh vyshchyykh navchalnykh zakladiv anglo-movnoi profesiino-oriyentovanoi movnoi kompetentsii [Forming English profession-oriented language competence for students of non-linguistic higher educational institutions]. Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine. 20(4), pp. 318-321. [in Ukrainian].
4. Obratsov, P.I. & Ivanova, O.Yu. (2005). Profesionalno-oriyetrovannoye obuchenie inostrannomu yazyku na neyazykovykh fakultetakh vuzov [Profession-oriented teaching a foreign language at non-linguistic faculties of higher educational institutions]. Orel: OGU, 114 p. [in Russian].
5. Tarnopolsky, O.B. & Kornieva, Z.M. (2011). Aspectniy pidhid do navchannia angliyskoi movy dlia spetsialnykh tsilei u nemovnykh VNZ [Aspect approach to learning English for special purposes in non-linguistic universities]. Visnyk of Karazin V.N KhNU. 18. pp. 231-239. [in Ukrainian].
6. English for Specific Purposes: (2005). Programa z angliyskoi movy dlia profesiynoho spilkuvannia. [An English Language Curriculum for Professional Communication]. Kyiv, Lenvit. 119 p. [in Ukrainian & English].